

критериев и показателей. Активными методами тренинга выступили - мозговой штурм, групповая дискуссия, интерактивные упражнения и тому подобное.

Ключевые слова: рефлексия; профессиональная рефлексия; учителей-слушателей курсов последипломного педагогического образования; критерии; тренинг

Pal'ko T.V.

Technological support for the development of professional reflection of teachers-students of postgraduate pedagogical education courses

The article provides a comprehensive psychodiagnostic study of teachers' professional reflection, determines the levels of formation of professional reflection and technology, with the help of which activation of specially organized training in the conditions of postgraduate pedagogical education takes place. Training is one of the important psychological means of developing teachers' reflection in postgraduate pedagogical education. A reflection training program is proposed, which consists of three interrelated educational modules: 1) "Reflection: the essence, components and development factors"; 2) "Affective and appraisal component of the development of reflection of teachers" (aimed at forming a positive attitude of teachers towards the development of reflection through the actualization of the motives of self-knowledge, self-development, self-regulation and self-control); 3.) "The regulatory and procedural component of the development of reflection of teachers is the improvement of teachers' skills and abilities in implementing and developing reflection in professional activities in accordance with certain criteria and indicators set out in the author's model. Active methods of training were made - brainstorming, group discussion, interactive exercises and the like.

Keywords: reflection; professional reflection; teachers-students of postgraduate pedagogical education courses; criteria; training

УДК 159.9:316.6:4.5

ORCID: 0000-0003-0053-481

ЯЦИНА ОЛЕНА ФЕДОРІВНА

*кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри психології ДВНЗ
«Ужгородський національний університет», м. Ужгород*

СТРУКТУРА І ЛОГІКА ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАКТИК ШЛЮБНО-СІМЕЙНОГО ПАРТНЕРСТВА І БАТЬКІВСТВА

У статті представлено стратегію дослідження, що дозволяє здійснити опис та інтерпретацію якісно різних аспектів суб'єктивних складових конструювання практик партнерства та батьківства: ціннісних смислів, ролей, функціональності, ідентичностей. Запропонована модель емпіричного дослідження логічно поєднує якісний і кількісний аналізи, уможливує застосування триангуляції даних. Завдяки цьому фокус дослідницької уваги успішно зміщується на ті аспекти у конструюванні практик та їхніх трансформацій, котрі найбільш точно відтворюють інтенціональні смислоутворювальні концепти шлюбу, сім'ї, партнерства та батьківства. Визначено мультипарадигмальні координати дослідження, де обґрунтовано методологічні засади (феноменологічний, наративний і дискурсивний підхід), теоретичні (опис і аналіз концептуальних положень множинності ідентифікацій, процес самореференції ідентичностей,

механізми конструювання практик), вибір методів і процедур аналізу (феноменологічний, метод обґрунтованої теорії, дискурс-аналіз, якісний контент-аналіз, кластеризація даних асоціативного експерименту та авторської методики «Конфігурацій особливостей вибору приватного життя», модифікація психосемантичного методу «множинних ідентифікацій»). Методологічну стратегію дослідження утворює синтез доповненості і цілісності. Відмічається проблемно-тематичне спрямування заголовків медіа-текстів як матеріалів емпіричного дослідження, де поєднання категорій диспозиції сімейності та категорій дискурсивних практик підкреслюють семіотичні трансформації практик шлюбно-сімейного партнерства та батьківства.

Ключові слова: *модель емпіричного дослідження, методологічна стратегія, якісний аналіз*

Постановка проблеми. В умовах трансформації сучасного суспільства сфера сім'ї, як і решта сфер життєдіяльності людини, піддаються змінам, що потребують наукового осмислення, формування теоретико-методологічних підходів, за допомогою яких вони можуть бути пояснені. Дослідження постмодерних трансформацій практик шлюбно-сімейного партнерства та батьківства є складною процесуальною процедурою, особливість якої зумовлена закритістю сім'ї як системи та відсутністю методичного інструментарію, адекватного меті дослідження. Обґрунтування структури і логіки дослідження практик шлюбно-сімейного партнерства та батьківства дозволять отримати обґрунтовані висновки про тенденції трансформаційних процесів в умовах постмодерної соціальності.

Відтак логічно постає питання про логіку і структуру дослідження, де результат залежить від методу та техніки вивчення практик шлюбно-сімейного партнерства та батьківства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукові принципи «визначають і стимулюють накопичення максимально адекватних знань про природу, людину і суспільство, що у свою чергу, розширює можливості людей у виборі максимально адекватних моделей і способів своєї індивідуальної і суспільної поведінки» [7, с.177]. Таким чином, сьогодні наука виступає як багатозначне поняття, яке описує науку як сферу наукової діяльності, систему наукових знань і соціальний інститут. Наукову систему сучасні вчені визначають як комплекс теоретичних, методологічних та практичних складових наукового дослідження, а також розглядають її як систему взаємодії суб'єкта і об'єкта наукового пізнання [15, с.10]. Тобто завдання дослідників у тому, щоби обґрунтувати висунуті ідеї та раціоналізувати їх. Раціоналізування досліджуваного фрагменту соціальної реальності О.Івін розглядає як «накидування мережі наукових. Достатньо строго визначених і пов'язаних між собою понять» [2, с.29].

Раціоналізування, вважає дослідник, дозволяє пояснити, спрогнозувати і зрозуміти досліджувані явища. Та тільки за умови, що наукова теорія є у достатній мірі обґрунтованою, і має переконливі емпіричні підстави.

Мета статті полягає у визначенні змісту структури і логіки дослідження практик шлюбно-сімейного партнерства та батьківства.

Виклад основного матеріалу. Вихідними умовами нашого дослідження є принципи: доповненості (компліментарності) і цілісності. Їхня сукупність утворює методологічну систему, що визначає стратегію дослідження, яка дозволяє найбільш адекватно вивчати і повно описувати стосунки подружжя/партнерів у практиках шлюбно-сімейного партнерства та батьківства.

Як зазначалося, складність організації емпіричного дослідження практик шлюбно-сімейного партнерства та батьківства і багатоаспектність описів їх як об'єктів реальності, де існує розмаїття поглядів на сім'ю, шлюб, партнерство, батьківство, вимагають максимально адекватного цілісного опису. За таких умов використання принципу доповненості дозволяє охопити сутність досліджуваного явища різними способами. Для нас це означає можливість і необхідність опису практик шлюбно-сімейного партнерства та батьківства в різних конфігураціях. Як писав А. С. Еддінгтон, «реальність ми отримаємо тільки тоді, коли скомбінуємо прояви, що відповідають усім мислимим кутам зору» [1, с.180].

Принцип цілісності дослідження бачимо в тому, що виділені нами категорії «сім'я», «шлюб», «батьківство», «партнерство» представлено як цілісні утворення, що констатують узгодженість взаємин подружжя/партнерів в конструйованих практиках партнерства та батьківства щодо цінностей, смислів, функціональності, ролей та ідентичностей. Цілісність дослідження досягається потребою бути доповненою об'єктивними фактами. Відтак, спираючись на принцип доповненості, ми розкриваємо взаємозумовленість конструктів практик шлюбно-сімейного партнерства та батьківства і дискурсивних ідентичностей. Розуміння зазначеного соціально-психологічного явища неможливо поза індивідуального досвіду, який переживається й інтерпретується суб'єктом в автонаративах, фокус-групах, опитувальниках. З чого робимо висновок, що використовуваний нами принцип дозволяє не тільки інтерпретувати різні типи ідентичностей в практиках шлюбно-сімейного партнерства та батьківства, а й завдяки синтезу даних уточнювати характер цих зв'язків і особливості механізмів конструювання практик партнерства та батьківства, роблячи результати

якісно іншими, відмінними від тих, що були раніше отримані, і знаходячи в них, хоча і непрямий, та зв'язок.

У відповідності до теоретичної концепції дослідження і з урахуванням специфіки теми було продумано стратегію, що у сукупності підходів забезпечує об'єктивний аналіз реалій у просторі практик шлюбно-сімейного партнерства та батьківства, тобто «описує те, що дано і є цілком очевидним» [11] і вивчає «індивідуальний суб'єктивний досвід в різних життєвих контекстах» [14, с.161]. Наша стратегія полягає у поєднанні кількісного і якісного підходів до дослідження із акцентом на вивченні суб'єктивних складових конструювання практик, що артикулюють індивідуальні мотиви, цінності, уявлення про ролі та функції. Такий дизайн методів дослідження трансформацій соціально-психологічних практик шлюбно-сімейного партнерства та батьківства вважаємо виправданим і ефективним, тому що у такий спосіб забезпечується розширення знань про феномен.

Як зазначає Л. Я. Лаба [6], кількісні стратегії уможливають екстраполяцію результатів на генеральну сукупність, спрощення реальності для кращого розуміння та категоризації, об'єктивність та надійність узагальнень завдяки формалізованим й стандартизованим процедурам. Якісні методи допомагають глибоко вивчити конкретну проблему на прикладі відносно невеликої вибірки, використовувати гнучкі інструменти й аналізувати результати вже у ході збору даних, отримуючи можливість коригування процесу роботи [6].

В нашому дослідженні використано один із варіантів мішаної методології (mixed methods research) – конвергентна (паралельна) стратегія застосування якісних та кількісних методів. За висновками М. Дворник, «для постнекласичного дослідження соціально-психологічних практик є найбільш прийнятною, адже дозволяє скомбінувати продукти аналізу відповідних методів..., а також вирішивши проблему валідності результатів та їх адекватності щодо соціокультурного простору дослідження» [1, с.102].

Та перш, ніж перейти до опису конкретних методів та процедур організації дослідження, зауважимо на напрямках реалізації якісного підходу: феноменологічному, наративному і дискурсивному, між якими немає внутрішньої суперечливості властивостей. Як зазначає Ю. Чернов, предметними властивостями напрямків виступає «орієнтація на вивчення індивідуального досвіду людини і відкриття смислів, якими вона цей досвід наповнює. Інструментальними властивостями напрямків реалізації якісного підходу обрано лінгвістичний і описовий характер, а також

прагнення до узагальнень як результату наукового вивчення феномену» [13, с.161].

Для нашого дослідження практик шлюбно-сімейного партнерства та батьківства примінення методів і процедур, розроблених в рамках феноменологічного підходу сприяє вивченню індивідуального досвіду конструювання особистісних смислів практик, які тлумачаться виходячи з описів і узагальнень сукупності емпіричних даних: інтерв'ю, текстів інтернет-джерел, відповідей респондентів за опитувальниками. Наративний підхід доповнює інформацію про поліфонію смислів практик та утворених в них множинних ідентичностей, що фіксуються у розповідях і аналізуються методом обґрунтованої теорії. Дискурсивний підхід слугує виявленню вербальних конструктів, які дозволяють зрозуміти закладені в них смисли конструйованих практик і дискурсивних ідентичностей на тлі полідискурсивного простору, що найбільш повно і достовірно представляє утворювану реальність інститутів сім'ї, шлюбу та батьківства. Таким чином, вибір якісного підходу зумовлено аналізом, що здійснюється в історичних, соціальних і культурних контекстах, в яких особистість визначається з вибором/конструюванням практик шлюбно-сімейного партнерства та батьківства, які найбільш точно відтворюють інтенціональні і смислотвірні мотиви та розкривають вирізнені в них типи ідентичностей.

Відповідно до мети і сформульованих завдань дослідження нами обрано:

- «феноменологічний метод, орієнтований на отримання чітких і систематичних описів тих чи інших аспектів переживань людини, на розкриття структури переживання і смислу, який має для людини певний предмет, ситуація, подія чи якийсь аспект власної життєдіяльності (Giorgi (1975); Moustakas (1994); ін.); нами застосовується для опису домінуючих смислових концептів дискурсу традиційної сім'ї та компонентів у структурі класично-традиційної сім'ї;
- метод «обґрунтованої теорії», направлений на концептуалізацію певного феномену, породження чи створення теорії, абстрактної аналітичної схеми феномену, що стосується локальної комунікативної ситуації (Страусс, Корбін (2001); Henwood, Pidgeon (2003); ін.); нами застосовується для аналізу особистого досвіду конструювання практик шлюбно-сімейного партнерства та батьківства й утворених в них ідентичностей;
- метод дискурс-аналізу, орієнтований на дослідження мови і текстів, що використовуються людьми для інтерпретації себе, світу, інших людей і здійснення дій; метод вивчення способів формування і зміни

ідентичності людини, її суб'єктних позицій, поведінки і соціальної взаємодії в процесі використання тих чи інших культурних, релігійних, політичних, професійних, групових й інших дискурсів (Potter, Wetherell (1987); Філіпс, Йоргенсен (2004); ін.)» [12, с.8]; нами застосовується в аналізі практик шлюбно-сімейного партнерства та батьківств для визначення їхньої контекстуальної обумовленості дискурсами;

- «метод якісного контент-аналізу націлений на поглиблене змістове вивчення текстового матеріалу, зокрема з погляду контексту, в якому представлені виділені категорії» [4]; нами застосовується для виявлення емпіричних індикаторів категорій «шлюб», «сім'я», «партнерство», «батьківство» та їхніх субкатегорій;
- метод кластеризації – «незамінний метод, коли необхідно знайти внутрішню структуру даних» [5, с.30]; нами застосовується для структурування домінантних параметрів конструювання практик шлюбно-сімейного партнерства та батьківства;
- психосемантичний метод дослідження, основною метою якого є реконструкція семантичних просторів практик шлюбно-сімейного партнерства та батьківства – унаочнення змісту свідомості, представлення її значеннєво-сислової структури в усьому розмаїтті можливих зв'язків; нами застосовується для визначення траєкторій множинних ідентифікацій в практиках шлюбно-сімейного партнерства та батьківства;
- розроблено проєктивну методику дослідження конфігурацій особистісних виборів приватного життя (КОВПЖ), де шляхом іпсативного вибору виявлено домінантні параметри, особистісні і мотиваційні диспозиції у процесі конструювання практик.

Попри різність завдань перераховані методи передбачають використання однакових процедур: збору якісних даних, їхній опис та інтерпретацію, що додає, як нам здається, чіткості і структурованості якісному підходу феноменологічно орієнтованого дослідження практик шлюбно-сімейного партнерства та батьківства. Зауважимо, що інтерпретація передбачає вихід за межі описаного емпіричного матеріалу, сфокусованого на описі отриманих рефлексивних даних.

З метою виявлення статистичних закономірностей ми долучили психологічні дані, отримані кількісним методом. Мова йде про кількісний аналіз, застосований в асоціативному експерименті як додатковий, та факторний аналіз і кореляційний у психосемантичному дослідженні практик шлюбно-сімейного партнерства та батьківства. Отримані в

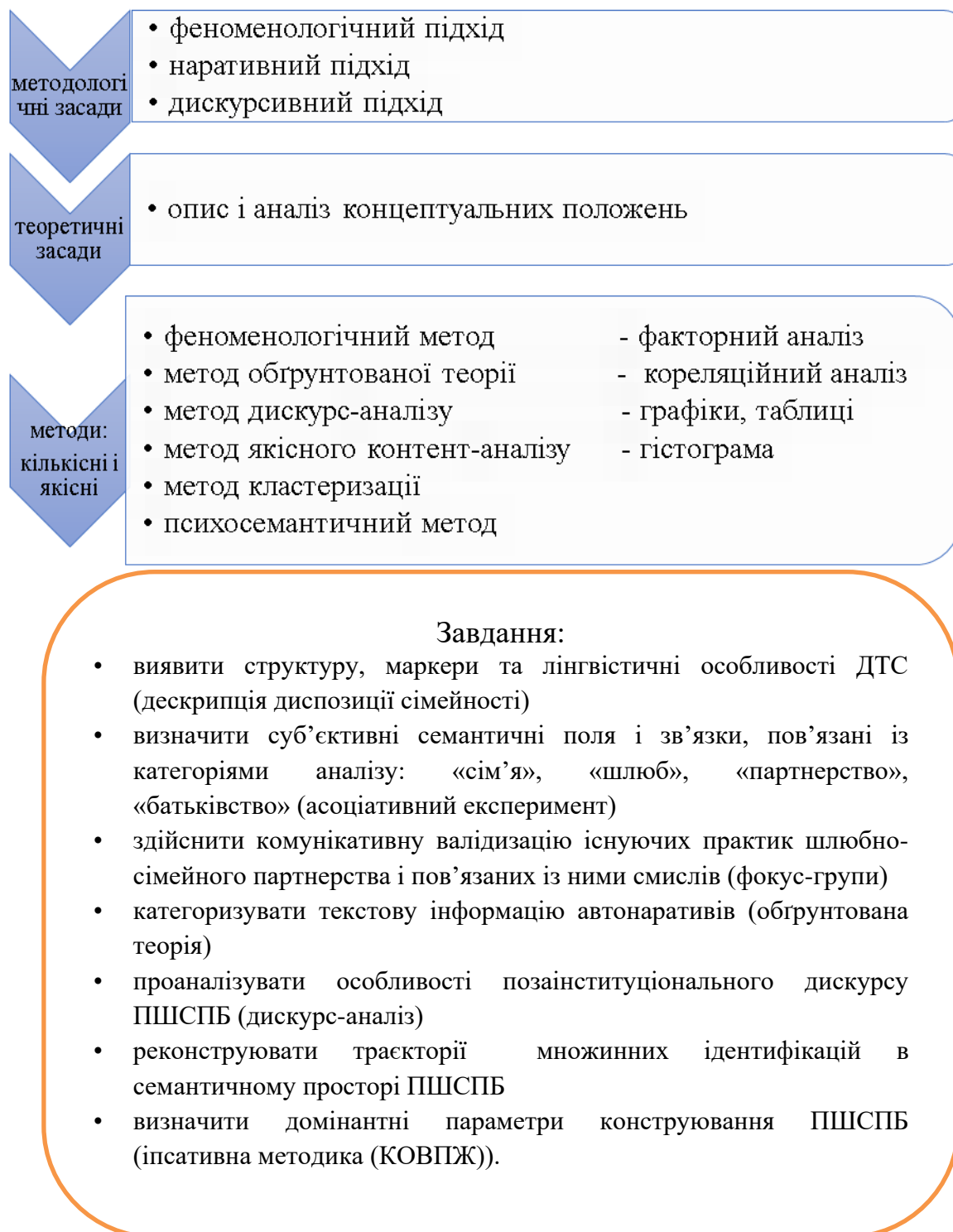
асоціативному експерименті показники, вказують на кількісні функціональні залежності між виявленими асоціаціями досліджуваних концептів: «сім'я», «шлюб», «партнерство», «батьківство». Реєстровані кількісні дані виявлених асоціацій використовуються для унаочнення у вигляді рисунків, графіків та подальшого кластерного аналізу.

Таким чином, обрана конвергентна (паралельна) стратегія застосування якісних та кількісних методів дослідження практик шлюбно-сімейного партнерства та батьківства вирізняється гнучкістю методологічних рішень і використанням процедур, вибір яких пояснюється особливістю характеру дослідження і джерелами збору емпіричних матеріалів. Умовою об'єктивності, валідності і надійності результатів є узгодженість у виборі методологічних, теоретичних і методичних координат меті і завданням дослідження.

Зважаючи на зазначене, розроблено модель емпіричного дослідження практик шлюбно-сімейного партнерства та батьківства (Рис. 1.). На нашу думку, вона відтворює специфіку предмету дослідження та логічно поєднує методологічні і теоретичні засади, якісний і кількісний методи аналізу, конкретизуючи у завданнях дослідження. Запропонована стратегія в повній мірі наповнює дослідження емпіричними даними, отриманими різними методами і з різних джерел, що найбільш повно відтворює особливості постмодерних трансформацій соціально-психологічних практик шлюбно-сімейного партнерства та батьківства. Відтак, сформульовані в роботі теоретичні інтерпретації ґрунтуються на емпіричній реальності, що додає розуміння змісту трансформаційних перетворень інститутів сім'ї, шлюбу та батьківства.

Важливу роль у будь-якому емпіричному дослідженні має вибірка. У дослідженні, яке проводилося з 2015 по 2017 роки індивідуально та у груповій формі, взяли участь 453 особи різного віку (від 18 до 59 років), різного сімейного стану та стажу: одружені, розлучені, у стосунках; різні за освітою та професійною діяльністю. Середній вік респондентів склав 25 років. З цієї точки зору такий соціокультурний фон досліджуваних доводить, що отримана емпірична інформація віддзеркалює різні уявлення респондентів, увиразнені у смислах практик шлюбно-сімейного партнерства та батьківства і представлених в них множинних ідентифікацій. Вибір респондентів здійснювався виходячи із їхньої доступності та зацікавленості темою дослідження. Ми максимально використали варіативну вибірку з метою долучення та отримання даних від респондентів з різним досвідом взаємин у практиках шлюбно-сімейного партнерства та батьківства. Це дозволяє здійснити опис та

інтерпретацію якісно різних аспектів суб'єктивних складових конструювання практик партнерства та батьківства: ціннісних смислів, функціональності, ролей, ідентичностей, а також вказує на властивість вибірки для валідизації результатів досліджень.

Рис. 1. Модель емпіричного дослідження практик шлюбно-сімейного партнерства та батьківства

Певна річ, що урахування мети, завдань, методів збирання первинної інформації та характер опису об'єкта і предмета дослідження, різною мірою впливають на процес формування вибірки. Як мікромодель генеральної сукупності вибірка за основними якісними характеристиками повинна максимально збігатися зі структурою генеральної сукупності. Як вже зазначалося, структура вибірки у нашому дослідженні враховує такі параметри, як стать, вік, сімейний стан, освіту. Оскільки вибірки були незалежними, то їх обсяг відрізняється за вказаними параметрами. Особливістю вибірки виконаного дослідження є те, що кожен із респондентів має власне уявлення про «сім'ю», «шлюб», «партнерство» та «батьківство». Виходячи з цього, до кожного обраного методу дослідження будувалася вибірка, що мала, на наш погляд, забезпечити її репрезентативність. Зокрема, в якості респондентів для проведення асоціативного експерименту були молоді люди віком від 18 до 30 років, що знаходяться у пошуку партнера, та зрілі особи віком 31 – 58 років, що вже мають чи мали досвід подружнього життя. Прийнято вважати, що характер асоціацій залежить від віку, статі, освітнього рівня, професії досліджуваних. З пояснень В. Ф. Петренка, це означає, що асоціативна техніка відображає як когнітивні структури, що стоять за мовними значеннями, так індивідуальні особливості піддослідних, їхні особистісні смисли. Подальша статистична обробка, переконаний В. Ф. Петренко, частково нівелює цей «присмак» особистісного смислу, виділяючи аспекти, інваріантні для всієї групи досліджуваних [8, с. 49]. Втім, такий віковий розкид наших учасників має переваги у тому, що випробувані понад 35 років вже мають власний досвід і їхні асоціації відобразатимуть те, що вже відрефлексовано ними. Група віком 18 – 30 років характеризується найбільшою активністю і відкритістю, їхні асоціації відтворюватимуть особистісні смисли, які для них найбільш є начасі. Відтак, отримані дані дозволяють зафіксувати загальні тенденції, що, до певної міри, підвищує валідність зазначеної частини дослідження. Вікова різниця досліджуваної вибірки вказує на їхню надійність, позаяк отримані показники «статистично усереднюють отримані дані, забезпечуючи їхню достовірність» [9, с. 1688 – 1689].

Фокус-групи проводилися у рамках студентських конференцій факультету суспільних наук ДВНЗ «Ужгородського національного університету» та науково-практичної конференції, організованої Закарпатською філією УСП 13-14 травня 2016 року. Учасниками були молоді люди віком 19 – 24 років, які виявляли бажання у форматі фокус-груп взяти участь у обговоренні питань шлюбно-сімейної взаємодії та

практик партнерства. Загальну кількість вибірки утворили 27 учасників: з них 22 – жіночої статі, 5 – чоловічої. Три групових інтерв'ю проводилися за участі автора як модератора і за наперед розробленим сценарієм та тривали до 1,5 годин. Розробка програми фокус-груп: «Сім'я: сучасний стан і перспективи» визначалася метою – з'ясуванням смислів шлюбу, сім'ї, партнерства, що досягалися комунікативною валідністю учасників у процесі їх саморозкриття. З огляду на загальну вибірку залучених до дослідження, валідність отриманих результатів підкреслюється добровільністю участі та інтересом до тематики обговорень.

Вибірка для методу обґрунтованої теорії утворювалася із текстів автонаративів інтерв'ююваних та доповнювалася матеріалами автонаративів з інтернет-джерел, які максимально забезпечують інформацією з точки зору побудови теорії. Відтак, формування вибіркової сукупності матеріалів для дослідження репрезентує текстовий простір, утворений із текстів розповідей (автонаративів), отриманих нами шляхом інтерв'ювання та із масиву текстових даних, взятих із інтернет-джерел. В якості вибірових одиниць аналізу обрано фрагменти інтерв'ю та розповідей, відібраних на тематичних сайтах і форумах з досліджуваного кола питань.

Теоретична вибірка за словами авторів методу ОТ– Б. Глезера, А. Страусе, означає процес відбору даних, де суміщено збір, кодування і аналіз даних. Виходячи із проблематики дослідження, вона фокусувалася на аналітиці текстових даних з тем: «сім'я», «шлюб», «партнерство», «батьківство», що активно обговорюються споживачами інтернет-ресурсу – ключового електронного комунікаційного засобу. Вибір текстових матеріалів обумовлений їхньою доступністю у Мережі, що стала «об'єктивним дзеркалом суспільства» [10, с. 61]. Принагідно зазначаємо, що Інтернет-форуми як емпіричний матеріал приваблюють безмежною можливістю дізнатися про думки, погляди користувачів, незалежно від освіти, професії, віку, статі, сексуальних уподобань, скеровуючись тільки цікавістю проблематикою. Тематичні форуми збирають, як правило, найбільш активних представників цільової аудиторії, які по-різному інтерпретують зміст теми, і у такий спосіб створюють контексти соціальних практик.

Інформативний ресурс предмету дослідження утворився із кейсів різних комунікативних ситуацій: публічних дискусій на Інтернет-блогах, обговорень груп чайлд-фрі, проекту polyamory. progressor. ru, діяльності організації «Гей-альянс Україна» та молодіжного ЛГБТ-центру «Квир Хоум Киев». Відтак, валідність текстових матеріалів і можливість якісного

аналізу його смислів забезпечуються особливостями соціальної структури мережі, що утворюється із множини акторів і сукупності зв'язків, в які вони є включеними. Зауважуємо, що такий спосіб максимально забезпечує анонімність і щирість користувачів.

Проектуючи вибірку для психосемантичного дослідження, ми прагнули того, щоби вибіркова сукупність своїми основними параметрами, значущими для нашого дослідження, відтворювала генеральну сукупність. Репрезентативність вибірки забезпечується 275 досліджуваними, різними за віковим (18 – 57 років). Серед них – 198 осіб жіночої і 77 чоловічої статі. Значний розрив досліджуваних за віком, на нашу думку, дозволяє отримати інформацію про різний досвід шлюбних і партнерських стосунків і зазначити, що результати відтворюють загальний об'єкт дослідження. Про неоднорідність вибірки говорять наступні показники: статусний склад (одружені/ неодружені/ розлучені/ у стосунках), різний досвід міжособової взаємодії, в тому числі і різний стаж перебування у шлюбі/партнерстві.

Для проведення авторської іпсативної методики конфігурацій особистісних виборів приватного життя (КОВПЖ) репрезентативність вибірки забезпечувалася 179 досліджуваними віком 18 – 57 років, переважно, того самого складу, що і для психосемантичного дослідження методом множинних ідентифікацій. Як було зазначено, такий склад вибірки відтворює об'єкт дослідження – домінантні параметри конструювання практик шлюбно-сімейного партнерства та батьківства, для якого важливі різні підходи, навіть і ті, що мають прагматичні основи. Описова статистика узагальнює дані, зібрані на вибірці досліджуваних, а статистика висновків дозволяє нам робити підсумки, що можуть бути примінені до генеральної сукупності в цілому, тому що відтворюють основні її характеристики

Про репрезентативність, надійність і валідність у формі, що відповідає якісному дослідженню, висловився С. Квале, коли зауважував на допустимості існування конкретних локальних істин для особистості і спільноти, з акцентом на повсякденному житті [3, с.229]. За С. Квале, «розуміння верифікації починається в життєвому світі і побутовому мовленні, де питання надійності спостережень, перенесення досвіду з одного випадка на інший, валідних аргументів є частиною звичної соціальної взаємодії» [3]. Беручи до уваги постмодерністський підхід, за яким відбувся зсув від узагальнення до контекстуалізації, підкреслюється гетерогенність і контекстуальність знання. Таким чином, валідність аналітичних узагальнень якісного дослідження трансформацій практик

шлюбно-сімейного партнерства та батьківства залежать від релевантності порівнюваних емпіричних даних соціально конструйованої реальності з «узгодженістю і практикою як критеріями істини» [3, с.237].

У контексті нашого дослідження використано концепцію валідизації, описану А. Страусе і Б. Глезером, де «валідизація не є деякою фінальною верифікацією чи результатом контролю – верифікація вбудована у процес дослідження, протягом якого відбувається постійна перевірка надійності, правдивості і обґрунтування результатів» [10, с.241]. У дослідженні практик шлюбно-сімейного партнерства та батьківства та конструйованих в них множинних ідентичностей це стає тим інструментом, що розкриває природу досліджуваного феномену. В категоріях обґрунтованої теорії верифікація здійсненої нами інтерпретації текстових даних – автонаративів сприймається як частина теоретичної концепції про взаємозумовленість трансформації практик та самореференції ідентичностей. Зазначене підкреслює обґрунтованість вибору якісних методів у дослідженні практик шлюбно-сімейного партнерства та батьківства, як таких, що глибоко проникають у сутність конструйованих практик та утворених ідентичностей.

Надійність отриманих результатів перевірялася у зв'язку із категоризацією відповідей інтерв'ююваних. Нами було отримано підтвердження надійності у фокус-групах, АЕ, текстових даних, аналізованих методом ОТ, що виявилися у стійкості виявлених категорій аналізу та їхніх властивостях. Отримання надійних даних про конструювання практик шлюбно-сімейного партнерства та батьківства забезпечувалося застосуванням методологічної триангуляції як комбінування якісних і кількісних методів. У психології під триангуляцією розуміється «використання даних з різних джерел, різними методами збору даних і різних дослідників, по можливості всіма триангуляційними техніками» [16, с.17].

Висновки. Таким чином, розроблена стратегія дослідження відповідає методології дослідження, що дозволяє виявити домінантні субкатегорії відносно досліджуваних категорій «сім'я», «шлюб», «партнерство», «батьківство», які у сукупності розкривають смисли конструйованих практик шлюбно-сімейного партнерства та батьківства та означають тенденції трансформацій практик в умовах постмодерної соціальності.

Список використаних джерел та літератури:

1. Дворник, М. Змішана методологія досліджень соціально-психологічних практик // «Психологія особистості» науковий теоретико-методологічний і прикладний

- психологічний журнал. – 2013. – № 1(4). – С.95–103. – Режим доступу: www.irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?..
2. Ивин, А.А. Современная философия науки: А.А.Ивин. — М.: Высш. шк., 2005. — 592 с. ISBN 5-06-005309-1
  3. Квале, С. Исследовательское интервью / Под ред. Д.А.Леонтьева. — М. : Смысл, 2003. — 301 с.
  4. Кісь, Я. П., Чирун Л. Б., Фольтович В. М. Особливості застосування методу контент-аналізу для опрацювання інтернет-газети. – 2014. – С.124 –136 : – Режим доступу : science.lp.edu.ua/sites/default/files/Papers/16_223.pdf
  5. Климчук, В.О. Кластерний аналіз: використання у психологічних дослідженнях // Практична психологія та соціальна робота. – 2006. – №4. – С. 30–36.
  6. Лаба, Л. Я. Способы интеграции качественных и количественных методов / Л.Я. Лаба // Социологические исследования. – 2004. – № 2. – С. 124–129.
  7. Македонская, В.В., Никандров В. В. Общенаучные принципы познания как методологические основы психологии // Вестник Санкт-Петербургского университета. – 2008. Сер. 12. Вып. 1. – С.176 – Режим доступа : 186elibrary.ru/item.asp?id=11169749
  8. Петренко, В.Ф. Психосемантика сознания. – М.: Изд-во Моск. Ун-та, 1988. – 208 с.
  9. Серышева, Ю. В., Агаб, С. Е. Психолингвистический эксперимент как метод исследования языковых явлений // Молодой ученый. – 2015. – №11. – С. 1688–1690.
  10. Страусе, А., Корбин, Дж. Основы качественного исследования: обоснованная теория, процедуры и техники / Пер. с англ. и послесловие Т. С. Васильевой. – М: Эдиториал УРСС, 2001. – 256 с.
  11. Улановский, А. М. Феноменологическое описание в психологии // Вторая Всероссийская научно-практическая конференция по экзистенциальной психологии: Материалы сообщений. – М.: 2004. – Режим доступа : www.psy.msu.ru/people/ulanovsky.html
  12. Улановский, А. М. Феноменологический подход как качественная исследовательская методология : автореф. дис. на соискание наук. степени канд. психол. наук : спец. 19.00.01 «Общая психология, история психологии, психология личности» / Улановский Алексей Маркович ; Московский государственный университет им. М.В.Ломоносова. – М., 2005. – 15 с.
  13. Чернов, А. Ю. Понятие «качественный подход» в психологическом исследовании // Ярославский педагогический вестник. – 2010. – № 1.– С.156–162. – Режим доступу : <https://cyberleninka.ru/.../ponyatie-kachestvennyy-podhod-v-psihologicheskoy-issled..>
  14. Шабанова, М.А. О некоторых преимуществах интеграции экономического и социального анализа институциональных изменений. Статья 1: Институты, практики, роли // Экономическая социология: электрн. журн. 2006. – Т.7, – № 4 – С.11–26.
  15. Шишкіна, Є.К., Носирєв О.О. Методологія наукових досліджень [Текст]: навч. посіб. / Є.К. Шишкіна, О.О. Носирєв. – Х.: Вид-во «Діса плюс», 2014. – 200 с.
  16. Янчук, В.А. Методология и методы психологического исследования в психологии и социальных науках. – Мн.: АПО, 2011. – 376 с.

References

1. Dvornyk, M.(2013) Zmishana metodolohiya doslidzhen' sotsial'no-psykholohichnykh praktyk // «Psykholohiya osobystosti» naukovyy teoretyko-metodolohichnyy i prykladnyy psykholohichnyy zhurnal. – # 1(4). – S.95–103. – Rezhym dostupu: www.irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?..
2. Yvyn, A.A., (2005) Sovremennaya fylosofyya nauky: A.A.Yvyn. – М.: Vyssh. shk. –592 s. ISBN 5-06-005309-1
3. Kvale, S. (2003) Yssledovatel'skoe ynterv'yuu / Pod red. D.A.Leont'eva. – М. : Smysl. – 301 s.

4. Kis', Ya. P., Chyrun ,L. B., Fol'tovych ,V. M. (2014)Osoblyvosti zastosuvannya metodu kontent-analizu dlya opratsyuvannya internet-hazety.– S.124 –136 : – Rezhym dostupu : science.lp.edu.ua/sites/default/files/Papers/16_223.pdf
5. Klymchuk, V.O. (2006)Klasternyy analiz: vykorystannya u psykholohichnykh doslidzhennyakh // Praktychna psykholohiya ta sotsial'na robota. –#4. – S. 30–36.
6. Laba, L. Ya. (2004)Sposoby yntehratsyy kachestvennykh y kolychestvennykh metodov / L.Ya. Laba // Sotsyolohycheskye yssledovannya. –# 2. – S. 124–129.
7. Makedonskaya, V.V., Nykandrov, V. V. (2008)Obshchenauchnye pryntsyry poznannya kak metodolohycheskye osnovy psykholohyy // Vestnyk Sankt-Peterburhskoho unyversyteta. – Ser. 12. Выр. 1. – S.176 – Rezhym dostupa : 186elibrary.ru/item.asp?id=11169749
8. Petrenko, V.F. (1988)Psykhosemantyka soznannya. – M.: Yzd-vo Mosk. Un-ta. – 208 s.
9. Serghsheva, Yu. V., Ahab, S. E.(2015) Psykholynhvystycheskyu eksperyment kak metod yssledovannya yazykovykh yavlenyy // Molodoy uchenyy.– #11. – S. 1688–1690.
10. Strause, A., Korbyn, Dzh. (2001)Osnovy kachestvennoho yssledovannya: obosnovannaya teoryya, protsedury y tekhnuky / Per. s anhl. y posleslovye T. S. Vasylyevoy. – M: Эдыторыал URSS. – 256 s.
11. Ulanovskyy, A. M.(2004) Fenomenolohycheskoe opysanye v psykholohyy // Vtoraya Vserossyyskaya nauchno-praktycheskaya konferentsyya po эkzystentsyal'noy psykholohyy: Materyaly soobshchenyy. – M. – Rezhym dostupa : www.psy.msu.ru/people/ulanovsky.html
12. Ulanovskyy, A. M.(2005) Fenomenolohycheskyu podkhod kak kachestvennaya yssledovatel'skaya metodolohyya : avtoref. dys. na soyskanye nauk. stepeny kand. psykhol. nauk : spets. 19.00.01 «Obshchaya psykholohyya, ystoryya psykholohyy, psykholohyya lychnosty» / Ulanovskyy Aleksey Markovych ; Moskovskyy hosudarstvennyy unyversytet ym. M.V.Lomonosova. – M. – 15 s.
13. Chernov, A. Yu.(2010) Ponyatyе «kachestvennyy podkhod» v psykholohycheskom yssledovanny // Yaroslavskyy pedahohycheskyu vestnyk. – # 1.– S.156–162. – Rezhym dostupu : <https://cyberleninka.ru/.../ponyatie-kachestvennyy-podhod-v-psiologicheskomy-issled..>
14. Shabanova, M.A. (2006) O nekotorykh preymushchestvakh yntehratsyy эkonomycheskoho y sotsyal'noho analiza ynstytutsyonal'nykh yzmenenyy. Stat'ya 1: Ynstytuty, praktyky, roly // Эkonomycheskaya sotsyolohyya: электp. zhurn. – T.7, – # 4 – S.11–26.
15. Shyshkina, Ye.K., Nosyryev O.O., (2014) Metodolohiya naukovykh doslidzen' [Tekst]: navch. posib. / Ye.K. Shyshkina, O.O. Nosyryev. – Kh.: Vyd-vo «Disa plyus». – 200 s.
16. Yanchuk, V.A.(2011) Metodolohyya y metody psykholohycheskoho yssledovannya v psykholohyy y sotsyal'nykh naukakh. – Mn.: APO. – 376 s.

Яцына Е.Ф.

Структура и логика исследования практик брачно-семейного партнерства и отцовства

В статье представлена стратегия исследования, позволяет осуществить описание и интерпретацию качественно различных аспектов субъективных составляющих конструирования практик партнерства и отцовства: ценностных смыслов, ролей, функциональности, идентичностей. Определены мультипарадигмальные координаты исследования. Методологическую стратегию исследования образует синтез доповнености и целостности. Отмечается проблемно-тематическое направление заголовков медиа-текстов как материалов эмпирического исследования.

Ключевые слова: модель эмпирического исследования, методологическая стратегия, качественный анализ

Yatsyna Olena

Structure and logic of research of practices of marriage and family partnership and paternity

The article presents a research strategy that allows the description and interpretation of qualitatively different aspects of the subjective components of the constructing of partnership and paternity practices: value meanings, roles, functionality, identities. The proposed model of empirical research logically combines qualitative and quantitative analyzes, makes it possible to use data triangulation. Due to this, the focus of research attention is successfully shifted to those aspects in the construction of practices and their transformations that most accurately reproduce the intentional meaning-forming concepts of marriage, family, partnership and paternity. The multiparadigmatic coordinates of the research are determined, where the methodological basis (phenomenological, narrative and discursive approach), the theoretical (description and analysis of conceptual positions of multiple identifications, the process of self-reference of identities, mechanisms for constructing practices), the choice of analysis methods and procedures (phenomenological, method of reasonable theory, discourse-analysis, high-quality content analysis, clustering of data from an associative experiment and the author's methodology "Changes in features stay choice of privacy, Modification psychosemantic method of "multiple identities") are reasonable. The methodological strategy of the research is formed by the synthesis of completeness and integrity. The problem-oriented direction of media text headings as materials for an empirical study is noted, where a combination of disposition categories of family and categories of discursive practices emphasize the semiotic transformations of the practices of marriage and family partnership and paternity.

Key words: *model of empirical research, methodological strategy, qualitative analyzes*